

**V Ogólnopolska Konferencja Naukowa
„Polska Ludowa” 1944-1989.
Geneza – Stabilizacja – Kryzys – Upadek**

Abstrakty

**V Ogólnopolska Konferencja Naukowa
„Polska Ludowa” 1944-1989.
Geneza – Stabilizacja – Kryzys – Upadek**

Abstrakty

Redakcja:
Magdalena Śliwa
Ewelina Chodźko

Lublin 2020

**V Ogólnopolska Konferencja Naukowa
„Polska Ludowa” 1944-1989.
Geneza – Stabilizacja – Kryzys – Upadek
Lublin, 9 września 2020 r.**

Abstrakty

Redakcja:

Magdalena Śliwa

Ewelina Chodźko

Skład i łamanie:

Monika Maciąg

Projekt okładki:

Marcin Szklarczyk

© Copyright by Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL

ISBN 978-83-66261-71-6

Wydawca:

Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL

ul. Głowackiego 35/348

20-060 Lublin

www.fundacja-tygiel.pl

Komitet Naukowy:

- **prof. dr hab. Zofia Chyra-Rolicz**, Instytut Historii, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
- **dr Łukasz Jędrzejski**, Katedra Myśli Politycznej, Instytut Nauk o Polityce i Administracji, Wydział Politologii i Dziennikarstwa, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
- **dr Dominik Flisiak**, Instytut Historii, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
- **dr Bartosz Kaliski**, Zakład Badań nad Dziejami Polski po 1945 roku, Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk
- **dr Łukasz Lewkowicz**, Katedra Myśli Politycznej, Instytut Nauk o Polityce i Administracji, Wydział Politologii i Dziennikarstwa, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
- **dr Patryk Wasiak**, Zakład Badań nad Dziejami Polski po 1945 roku, Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk
- **dr Hubert Wilk**, Zakład Badań nad Dziejami Polski po 1945 roku, Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

Komitet Organizacyjny:

- Ewelina Chodźko
- Alicja Danielewska
- Joanna Jędrzejewska
- Kamil Maciąg
- Monika Maciąg
- Izabela Mołdoch
- Marcin Szklarczyk
- Paulina Szymczyk
- Magdalena Śliwa
- Kamila Talarek

Organizator:

Fundacja
TYGIEL

UMCS
WYDZIAŁ POLITOLOGII I DZIENNIKARSTWA

Patronaty Honorowe:

**PATRONAT
HONOROWY**

PREZYDENT MIASTA LUBLIN
KRZYSZTOF ŻUK

Marszałek
Województwa Lubelskiego
Jarostaw Stawiarski

Wydawnictwo
TYGIEL

www.nzb.pl

Nowoczesne
Zarządzanie
Biznesem

10lat

Patronaty medialne:

Spis treści

Wystąpienia Gości Honorowych

Polska Ludowa – problemy dyskusyjne..... 11

Działalność syjonistów-rewizjonistów w pierwszych latach powojennej Polski (1944/1945-1950). Pytania, źródła, odpowiedzi 12

Wystąpienia Uczestników

Białe plamy w historii miasta Brzeg (woj. opolskie) 15

Cenzura wypadków i katastrof w czasach PRL..... 16

Ewolucja praw obywatelskich w polskiej ustawie zasadniczej w latach 1944-1989 17

Koła Gospodyń Wiejskich w PRL-u – modernizacja czy petryfikacja wsi?..... 18

O interdyscyplinarnym badaniu najnowszych dziejów Polski 19

Polityka zagraniczna Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wobec Etiopii..... 20

Proces Henryka Józewskiego w świetle dekretu o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszycyzację życia państwowego z dn. 22.01.1946 r. 21

Proces ks. Antoniego Słomkowskiego jako przykład represji aparatu bezpieczeństwa względem duchowieństwa katolickiego 22

Represje wobec Kościołów mniejszościowych w latach powojennych na przykładzie Akcji „B” 23

Rola Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Wojska Polskiego w „Wydarzeniach Czerwcowych” w 1956 r. 24

Spółdzielczość jako sektor gospodarki uspołecznionej w Polsce Ludowej 25

Strajki i manifestacje w Polsce w 1988 r. w świetle prasy ogólnopolskiej 26

Sytuacja artystów w PRL – założenia polskiej polityki kulturalnej w latach 1945-1989 .. 27

Szkolnictwo mniejszości niemieckiej w Legnicy w latach 1951-1963 jako element polityki etnicznej „Polski Ludowej” 28

Tajni współpracownicy w sferze kultury Polski Ludowej..... 29

Tygodniki lokalne PZPR, czyli to, co komunie wyszło w PRL-u 31

Współzawodnictwo pracy wśród młodzieży wiejskiej województwa białostockiego w latach 1970-1980 32

Indeks autorów 33

Wystąpienia Gości Honorowych

Polska Ludowa – problemy dyskusyjne

Prof. dr hab. Zofia Chyra-Rolicz, Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Historii, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, ORCID 0000-0002-0868-1205

Ocena bliskiego chronologicznie okresu PRL, ale już zamkniętej epoki w dziejach państwa i społeczeństwa, budzi żywe spory i liczne problemy dyskusyjne. Oceny badaczy łączą się z indywidualnymi doświadczeniami i wspomnieniami uzależnionymi od ich poglądów. Czy PRL była państwem niepodległym, suwerennym, czy zależnym? Jakie były międzynarodowe uwarunkowania powstania tej formy polskiej państwowości, usytuowanej w tzw. Bloku Wschodnim pod dominacją sowiecką? Czy odpowiadała ona różnym grupom polskiego społeczeństwa? Czy opór wobec tej formy państwowości był trwały i skuteczny? Jakie przybierał formy? Czy forsowany przez państwową propagandę mit założycielski PRL i dogmat o braterstwie broni z ZSRS zyskiwał z czasem społeczną akceptację? Omnipotencji państwa towarzyszyły próby zwiększania zakresu swobód obywatelskich – na ile skuteczne? Jakie ośrodki je podtrzymywały? Jaka była rola Kościoła katolickiego i ośrodków emigracyjnych w podtrzymywaniu idei niepodległości i suwerenności?

Czym były te 4,5 dekady w historii Polski – okresem rozwoju czy regresu – w jakich dziedzinach? To zarazem okres odbudowy zniszczeń wojennych wysiłkiem całego narodu i postępujących przeobrażeń cywilizacyjnych. Lata tworzenia centralnie sterowanej gospodarki nakazowo-rozdziałczej, uprzemysłowienia kraju, czas wielkich przeobrażeń społecznych, zniszczenia tzw. klas posiadających, inżynierii społecznej zmierzającej do budowy bezklasowego społeczeństwa socjalistycznego. To także wielka ofensywa oświatowa, kulturalna otwierająca drogę awansu społecznego dla ludzi wcześniej marginalizowanych. To zarazem długotrwały mecenat naukowy, kulturalny i artystyczny państwa, chociaż skrępowany cenzurą, lecz formujący nowe pokolenie polskiej inteligencji, robotników i chłopów bez którego nie byłby możliwy rozwój krytycznej świadomości społeczeństwa, niezależnej kultury tzw. drugiego obiegu i podejmowanie walki z narzuconym systemem politycznym. Bilans PRL z pewnością nie jest jednoznaczny, są w nim ciemne i jasne strony, osiągnięcia i porażki.

Działalność syjonistów-rewizjonistów w pierwszych latach powojennej Polski (1944/1945-1950). Pytania, źródła, odpowiedzi

Dr Dominik Flisiak, Instytut Historii, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Na przełomie 1944/1945 wraz z wyzwaniem przez Wojsko Polskie i Armię Czerwoną ziem polskich spod okupacji niemieckiej nastąpiła próba odbudowy żydowskiej społeczności. Dotyczyło to także stronnictw związanych z tą społecznością.

W pierwszych latach powojennej Polski, tj. do 1949/1950 r. funkcjonowało 11 partii skupiających mniejszość żydowską. Znaczna ich część reprezentowała różne odłamu syjonizmu. Działały też stronnictwa będące w opozycji do syjonizmu. Dodatkowo trzy partie funkcjonowały nielegalnie: Aguda Isroel, aktywiści folkizmu oraz syjoniści-rewizjoniści, tj. reprezentanci prawicowej wizji idei zmierzającej do utworzenia państwa żydowskiego w Palestynie.

Podczas wykładu zostaną przedstawione odpowiedzi na następują pytania:

- 1) Kim były osoby, które próbowały odbudować struktury prawicy syjonistycznej w powojennej Polsce?
- 2) W jakich etapach i gdzie budowane były struktury syjonistyczno-rewizjonistyczne w Polsce?
- 3) Czy zwolennicy Żabotyńskiego prowadzili działalność propagandową? Jeśli tak, to, jaki miała ona charakter oraz zasięg?
- 4) Dlaczego w pierwszym kwartale 1949 r. członkowie Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego zatrzymali niektórych działaczy prawicy syjonistycznej?
- 5) Jak potoczyły się dalsze losy tj. po 1950 r. aktywistów syjonistycznych, o których mowa w niniejszej pracy?

Podane zostaną także źródła archiwalne, dzięki którym zaistniała możliwość przeprowadzenia badań nad funkcjonowaniem syjonistów-rewizjonistów w powojennej Polsce.

Wystąpienia Uczestników

Białe plamy w historii miasta Brzeg (woj. opolskie)

Szymon Kozieja, szymon.kozieja@wp.pl, Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Celem referatu było przedstawienie aktualnego stanu badań nad historią miasta Brzeg w okresie 1945-1989 roku oraz podjęcie próby wskazania możliwych perspektyw dalszych prac. Przedstawiono propozycję drogi ku syntezie informacji zawartych w literaturze przedmiotu powstałej w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z teraźniejszymi jej osiągnięciami. Zostały także wskazane postacie i wydarzenia, które przy aktualnym stanie wiedzy zdają się być istotne.

Referat poruszył w szczególności tematy, które z przyczyn ideologicznych były przemilczane lub przedstawione błędnie w publikacjach powstałych przed 1989 rokiem. Zostały zaprezentowane znane losy II konspiracji w Brzegu i okolicach oraz innych podejmowanych form oporu, a także historia Kościoła Rzymskokatolickiego w Brzegu, do której m.in. zaliczono współpracę z II konspiracją, Wydarzenia Brzeskie 1966 i specjalną jednostkę wojskową dla kleryków. Opisano także aktualny stan wiedzy naukowej na temat Solidarności oraz II obiegu wydawniczego w Brzegu. Wskazano perspektywy badawcze i potencjalne nowe źródła informacji, które nie są wykorzystane w pełni w aktualnych badaniach. Głównie jest to prasa i literatura wspomnieniowa, publicystyka historyczna oraz zarejestrowana historia mówiona w ramach projektu Kotwica Pokoleń, który był wykonany przez grupę Niezapomniani Inicjatywa Brzeskiej Młodzieży Patriotycznej.

Do podstawowej literatury wykorzystanej w artykule należą: Brzeg: Dzieje Gospodarka Kultura, red. Władysław Dziewulski, Opole 1975 oraz Janusz Jakubów, Pacyfikacja wystąpień w obronie Kościoła w Brzegu 25-26 maja 1966: Opozycja – Kościół – organy bezpieczeństwa PRL na terenie powiatu brzeskiego 1945-1966, Wrocław 2006.

Cenzura wypadków i katastrof w czasach PRL

Piotr Ciach, *piotr.ciach1988@gmail.com*, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, www.wsmip.uni.lodz.pl

Działalność Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk przejawiająca się m.in. w powszechnych interwencjach cenzorskich była nieodłącznie związana z funkcjonowaniem mediów w czasach PRL. Z obiegu publicznego eliminowano wszystkie informacje niepasujące do oficjalnej wersji rzeczywistości. Obok fundamentalnych tematów tabu, związanych z narodową pamięcią czy sytuacją społeczną, skrupulatnie unikano informowania także o zdarzeniach bardziej przyziemnych, pozornie nienacechowanych politycznie, takich jak wypadki i katastrofy. Tego typu incydenty praktycznie nie pojawiały się na łamach prasy czy w wydaniach Dziennika Telewizyjnego. Tymczasem powszechne w PRL ograniczanie kosztów, brak szacunku dla procedur bezpieczeństwa, czy zwykłe niedbalstwo prowadziły wielokrotnie do tragicznych wydarzeń, skutkujących dużą liczbą ofiar i znacznymi stratami materialnymi. Przemilczano lub fałszywie minimalizowano skutki wypadków drogowych, katastrof kolejowych czy budowlanych - informowano o nich najczęściej dopiero wówczas, gdy ich skala nie pozwalała na całkowite zatajenie zdarzenia. Szczególnie obawiano się rozpowszechnienia wiadomości o wypadkach z udziałem żołnierzy Armii Radzieckiej, takich jak tragedia podczas defilady wojskowej w Szczecinie w 1962 roku. Gdy już zdecydowano się na ujawnienie informacji o danej katastrofie, często czyniono to w sposób na tyle nierzetelny, że w wielu przypadkach do dziś kontrowersje budzą np. podawane oficjalnie liczby ofiar lub przebieg zdarzeń. Takie zabiegi prowadziły z kolei do powstawania plotek i teorii spiskowych. W wystąpieniu analizie poddane zostaną zabiegi cenzorskie stosowane po najtragiczniejszych katastrofach epoki PRL.

Ewolucja praw obywatelskich w polskiej ustawie zasadniczej w latach 1944-1989

Jarosław Kowalski, kontakt@kancelaria-kowalski.pl, Instytut Nauk Prawnych, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Przedstawione wyniki badań wpisują się w problematykę ewolucji praw obywatelskich w okresie Polski Ludowej. Autor przedstawił efekt końcowy procesu identyfikacji i analizy zmian w katalogu praw podstawowych przysługujących polskiemu obywatelowi i zagwarantowanych w ustawie zasadniczej w okresie Polski Ludowej. Wykorzystano następujące źródła danych: (1) akty prawne o randze ustawy zasadniczej; (2) akty prawne niższego rzędu uchwalone od 1944 r. w Polsce;

Autor dokonał analizy rozwiązań przyjętych przez ustawodawcę w zakresie praw człowieka i obywatela od 1944 r. do roku 1989, a także wskazał zmiany zachodzące w ustawie zasadniczej spowodowane czynnikami wewnętrznymi (działalność opozycji antykomunistycznej), oraz zewnętrznymi, w tym wynikającymi z przystąpienia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (dalej: PRL) do organizacji międzynarodowych oraz bycia stroną umów międzynarodowych. W prezentacji przedstawione zostały akty prawne przyjęte w okresie PRL, których treść dotyczyła praw obywatelskich. Autor zaprezentował w sposób chronologiczny zmiany, jakie następowały przed uchwaleniem Konstytucji PRL, oraz zmiany zachodzące w samej ustawie zasadniczej. Zmiany przedstawiono na tle praw podstawowych I, II i III generacji. Opracowane w latach 70. przez K. Vasaka, tzw. generacje praw obejmują w zakresie I generacji fundamentalne prawa obywatelskie i polityczne (np. ochrona życia, wolność słowa, wolność sumienia), II generacji – prawa socjalne i ekonomiczne, a w zakresie III generacji – prawa solidarnościowe i zbiorowe.

Wyróżnione zostały trzy przedziały czasowe. Pierwszy okres obejmował lata od 1944 r. do 1951 r., drugi okres obejmował czas od 1952 do 1975 r., a trzeci dotyczył lat 1976-1989 r. Podział ten uwarunkowany był zmianą sposobu postrzegania praw obywatelskich przez polityków w okresie PRL. Wyróżnienie okresów czasu jest również nawiązaniem do tematu Konferencji: „Polska Ludowa” 1944-1989. Geneza - stabilizacja – kryzys – upadek.

Koła Gospodyń Wiejskich w PRL-u – modernizacja czy petryfikacja wsi?

Katarzyna Rosół, *katrosol@gmail.com*, doktorantka nauk o polityce, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Pierwsze Koła Gospodyń Wiejskich powstały w połowie XIX wieku a ich podstawowym założeniem była edukacja słabo wykształconego społeczeństwa wiejskiego. Stanowiły także element sprzeciwu wobec zaborców i szerzyły wśród kobiet świadomość znaczenia aktywności społecznej dla poprawy ich sytuacji życiowej.

Referat stanowi refleksję nad funkcjonowaniem Kół Gospodyń Wiejskich i kółek rolniczych, z którymi były one powiązane, w okresie PRL-u. Odpowiada na pytania: na jakiej podstawie prowadzona była wówczas ich działalność, czy stanowiła ona kontynuację działań podejmowanych przez prekursorki KGW, jak wyglądały relacje organizacji z ówczesnymi władzami, jaki wpływ wywierało ich funkcjonowanie na sytuację kobiet i ludności wiejskiej we wspomnianym okresie oraz jakie znaczenie miała przynależność do tego typu struktur dla modernizacji obszarów wiejskich i świadomości mieszkanki wsi. Wskazano również na powiązania KGW z feminizmem oraz ideami socjalistycznego państwa a także wpływ organizacji na budowanie światopoglądu politycznego i tożsamości narodowej gospodyń wiejskich. W dalszej części artykułu przywołano historię lokalnych kół rolniczych i kół gospodyń wiejskich z Małopolski oraz przedstawiono funkcjonowanie tego typu organizacji w III RP, wskazując na podobieństwa i różnice w działalności w odniesieniu do PRL, silne i słabe strony struktur oraz przyczyny spadku ich znaczenia tuż po upadku Polski Ludowej.

O interdyscyplinarnym badaniu najnowszych dziejów Polski

Tomasz Brzustowski, tomekbrz@gmail.com, historyk niezależny

O Irenie Odrzywołek (ur. 1920 .) wspomina się zazwyczaj w kontekście spektakularnej akcji uwolnienia osadzonych w więzieniu św. Michała w Krakowie w 1946 r., oraz następstwa tego wydarzenia, czyli orzeczenia i wykonania kary śmierci na niej i na Bolesławie Pronobisie. Życiorys owej strażniczki więziennej. pokazuje liczne wyzwania przed jakimi stoi historyk, próbujący postawić pytanie o przyczyny podjęcia przez strażniczkę takiej decyzji. Rzecz jest tym bardziej ciekawa, że Irena Odrzywołek wstąpiła zaraz po wojnie do ZWM, a następnie do PPR. Z tej perspektywy jej dramatyczny wybór jest jeszcze bardziej intrygujący. Historycy są co prawda w stanie odtworzyć podstawowe fakty z jej życiorysu, lecz próba zmierzenia się z powodami przyświecającymi tak dramatycznej w swych skutkach decyzji, ogranicza się zazwyczaj do przytoczenia tezy wygłoszonej przez nią podczas przesłuchania: „byłam również przeciwniczką obecnego ustroju Państwa Polskiego”. Zachowane dokumenty procesowe i śledcze niewątpliwie podsuwają pewne wyjaśnienia. Ślady motywów działań oskarżonych osób można wywnioskować nawet na podstawie kilku pojedynczych zdań, wypowiedzianych w śledztwie czy procesie. Lecz czy dla historyka nie jest to pokusa zbyt łatwego udzielenia odpowiedzi na jedno z najważniejszych poznawczo pytań: dlaczego? Warto zastanowić się, czy historyk w badaniu zawiłości najnowszych dziejów powinien być zdany wyłącznie na własne siły. Może warto zaapelować do przedstawicieli innych nauk i zachęcić ich do szerszego zajęcia się problematyką podziemia niepodległościowego w Polsce? Próba znalezienia głębszych przyczyn musi zaprowadzić historyka do sięgnięcia chociażby po możliwości socjologii i psychologii historycznej.

Polityka zagraniczna Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wobec Etiopii

Aleksandra Listkiewicz, aleksandralistkiewicz@gmail.com, Szkoła Doktorska Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, www.uw.edu.pl

Polska Rzeczypospolita Ludowa, posiadając stosunkowo szeroką autonomię w kontaktach z państwami globalnego Południa, prowadziła aktywną działalność na rzecz wyzwolenia państw afrykańskich spod kolonializmu, wielokrotnie głosząc podczas sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ konieczność przyznania im prawa do samostanowienia. Podczas gdy państwa walczące o swoją niepodległość znalazły szczególne miejsce w polityce zagranicznej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Etiopia jako jedyne państwo afrykańskie które nigdy nie było kolonią nawiązała z Polską stosunki dyplomatyczne (na szczeblu poselstw) już w 1945 roku. Państwa o ustroju socjalistycznym (w tym, Etiopia odkąd Tymczasowa Wojskowa Rada Administracyjna zadeklarowała chęć wprowadzenia socjalizmu) znalazły również istotne miejsce w polityce zagranicznej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej – w swoim działaniu na arenie międzynarodowej kierowały się celem nadrzędnym jakim było umocnienie pokoju światowego oraz doprowadzenie do likwidacji kolonializmu. Pomimo tego, że Polska przyjęła pro-włoską postawę wobec konfliktu włosko-etiopskiego z lat 30 zbieżne poglądy polityczne zbliżyły Polską Rzeczpospolitą Ludową do Etiopii. Oba kraje, kierując się wspólnymi przesłankami natury ideologicznej oraz doświadczywszy wojny i okupacji, były członkami Komitetu ds. Dekolonizacji działającymi na rzecz umocnienia samodzielności państw słabo rozwiniętych. Spośród wszystkich państw należących do tzw. Rogu Afryki, relacje Polski Ludowej z Etiopią były najbardziej rozbudowane, niejednokrotnie jednak dyktowane stanowiskami wyznaczonymi przez Związek Radziecki. Polska Ludowa doceniała zaangażowanie Etiopii w ustanowienie Ruchu Państw Niezaangażowanych oraz w działania, które doprowadziły do powstania w 1963 roku Organizacji Jedności Afrykańskiej. Historycznie przyjazne stosunki polsko-etiopskie zrodzone za czasów PRL, oparte na wartościach międzynarodowej solidarności, stanowią solidny fundament dla relacji Polski z Etiopią w XXI wieku.

Proces Henryka Józewskiego w świetle dekretu o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszycję życia państwowego z dn. 22.01.1946 r.

Dawid Zdrójkowski, dzdrojkowski@interia.pl, Uniwersytet w Białymstoku Wydział Prawa, Katedra Nauk Historyczno-Prawnych, Teorii i Filozofii Prawa oraz Komparatystyki Prawniczej, <https://prawo.uwb.edu.pl/>

W opracowaniu omówiono proces karny Henryka Józewskiego, przedwojennego wojewody wołyńskiego. Proces ten został zaprezentowany jako przykład procesu odbywającego się na podstawie przepisów dekretu o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszycję życia państwowego. Dekret ten miał na celu zrównanie przedwojennego państwa polskiego z III Rzeszą i tym samym wywarcie zemsty na politycznych przeciwnikach nowego ustroju. Henryk Józewski jako bliski współpracownik Józefa Piłsudskiego i bezkompromisowy działacz niepodległościowy był obok Wacława Kostek-Biernackiego oraz Kazimierza Świtalskiego jednym z najwyższych postawionych przedstawicieli II Rzeczypospolitej skazanych w Polsce Ludowej z wyżej wskazanego dekretu. Postać wojewody Józewskiego została spopularyzowana w pamięci historycznej dzięki opracowaniu T. Snydera „Tajna wojna. Henryk Józewski i polsko-sowiecka rozgrywka o Ukrainę.” Sam proces wojewody nie doczekał się jednak w literaturze szerszego omówienia. Wystąpienie powstało głównie w oparciu o materiały archiwalne znajdujące się w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. Krytyczna analiza materiałów archiwalnych oraz innych źródeł i literatury doprowadziła do odtworzenia przebiegu procesu oraz jego umiejscowienia w ówczesnych realiach historycznoprawnych. W drodze pracy archiwalnej wykazano, że proces wojewody Józewskiego był modelowym procesem represyjnym, których celem było odcięcie się od dorobku przedwojennego państwa polskiego oraz złamanie dawnego bohaterskiego działacza niepodległościowego, obciążonego fałszywymi zarzutami. Wystąpienie miało strukturę problemową – opisuje życiorys wojewody Józewskiego, przebieg śledztwa w jego sprawie, a następnie procesu sądowego.

Proces ks. Antoniego Słomkowskiego jako przykład represji aparatu bezpieczeństwa względem duchowieństwa katolickiego

Adrian Durys, a.adriandurys@gmail.com, Katedra Historii Kościoła, Sekcja Historii Kościoła i Patrologii, Instytut Nauk Teologicznych, Wydział Teologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, www.kul.pl

Władza ludowa od początku umacniania swojej pozycji nie była przychylna względem Kościoła Katolickiego, stanowiącego istotne spoiwo kultury i narodu polskiego. Ataki aparatu bezpieczeństwa dotyczyły szczególnie instytucji kościelnych znanych i rozpoznawanych w kraju i za granicą. Już od roku 1944 aparat bezpieczeństwa rozpoczął działania przeciwko Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiego, starając się doprowadzić do jego likwidacji w roku 1950. Kiedy plan ten się nie powiódł władze wzmożyły ataki na osoby związane z Uniwersytetem, które w znacznej mierze uderzyły w jego rektora – ks. prof. Antoniego Słomkowskiego, który dodatkowo był niewygodny dla władz przez swoje relacje z prymasem Stefanem Wyszyńskim.

Po usunięciu ks. Słomkowskiego z urzędu rektora władze przystąpiły do próby osadzenia go w zakładzie karnym. 1 kwietnia 1952 r. nastąpiło aresztowanie ks. Słomkowskiego i rozpoczął się proces karny. Autor omówił przebieg śledztwa i postępowania sądowego wskazując nadużycia popełniane przez prokuratorów i sądy, które doprowadziły do skazania przez Sąd Wojewódzki w Warszawie na karę łączną 5 lat więzienia i 2000 złotych grzywny oraz pozbawienie praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat a następnie w wyniku apelacji przez Sąd Najwyższy na karę czterech lat więzienia i trzech lat więzienia, pozbawienia praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 2 lata oraz kare grzywny w wysokości 2000 złotych, którą następnie złagodzano na podstawie ustawy o amnestii.

Autor przedstawi w jaki sposób aparat bezpieczeństwa skorzystał z prawa stanowiącego do osiągnięcia własnych celów politycznych, co stanowiło częsta praktykę w początkach PRL. W ostatniej części referatu opowie natomiast o rehabilitacji ks. prof. Antoniego Słomkowskiego, która miała miejsce 28 marca 2018 r. na mocy wyroku przez Sądu Okręgowego w Warszawie.

Represje wobec Kościołów mniejszościowych w latach powojennych na przykładzie Akcji „B”

Leszek Jańczuk, lesjanc11@gmail.com

W nocy z 19 na 20 września 1950 roku organa MBP dokonały zatrzymania prawie 400 wyznawców Zjednoczonego Kościoła Ewangelicznego, Zjednoczenia Kościołów Chrystusowych i Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej, pod zarzutem pracy dla obcego wywiadu. Przeprowadzono ok. 600 rewizji. Celem akcji była likwidacja tych Kościołów. Połowę zatrzymanych zwolniono po przesłuchaniu już następnego dnia, były to osoby, które nie pełniły odpowiedzialnych funkcji w swoich zborach. Ok. 190 osób zatrzymano w areszcie i na ogół byli to duchowni tych Kościołów. Ok. 60 z nich zwolniono po tygodniu, byli. W styczniu 1951 roku w areszcie wciąż trzymano 65 osób, z których połowę zwolniono w marcu. Na więzienie skazano 16 osób, ale tylko jedną z nich pod zarzutem pracy szpiegowskiej, pozostali zostali skazani z innych paragrafów (za handel na czarnym rynku, przechowywanie książek o antysocjalistycznej treści, fałszowanie metryk, współpraca z okupantem, działalność antysocjalistyczna). Dla większości skazanych skrócono wyroki, najdłużej siedział Ludwik Szenderowski, bo cztery i pół lata. Pozostali siedzieli od półtora roku do 3 lat. W lipcu 1952 roku Urząd ds. Wyznań podjął decyzję, że ZKE, ZKCh i KChWE mogą funkcjonować, ale muszą się połączyć w jeden. Departament V MBP wykorzystał aresztowania do obsadzenia Kościołów agenturą. Do zjednoczenia doszło w czerwcu 1953 roku, kiedy powstał poszerzony ZKE. Przy pomocy agentury w dalszym ciągu próbowano wykazać prowadzenie działalności szpiegowskiej. Z teorii szpiegowskiej ostatecznie zrezygnowano w grudniu 1956, niemniej część osób aresztowanych w ramach akcji była inwigilowana jeszcze w latach 70.

Rola Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Wojska Polskiego w „Wydarzeniach Czerwcowych” w 1956 r.

Artur Zieliński, a.zielinski@onet.pl, Instytut Historii, Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, <https://upjp2.edu.pl/>

Jednym z pierwszych wystąpień, przeciwko reżimowi komunistycznemu były wydarzenia, które miały miejsce w Poznaniu w 1956 r.

Od kilku lat gospodarka zmagiała się z pewnymi problemami. Pracownicy od jesieni 1955 r. upominali się o niesłusznie pobierany podatek od najlepiej zarabiających czyli od pracowników zwanych przodownikami pracy i pracujących na akord. Ze względu na brak surowców następowały częste przestoje w pracy. W związku, z zaistniałą sytuacją, Rząd PRL zdecydował się na obniżenie tzw. premii pracowniczych, które wynosiły od 20 do 30% zasadniczego wynagrodzenia.

Rozmowy robotników z Rządem nie przynosiły rezultatów. 28.06.1956 r. robotnicy z Zakładów im. Józefa Stalina Poznań (Hipolit Cegielski Poznań), Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego (ZNTK) i Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego (MPK) w Poznaniu zdecydowali się podjąć strajk. Rozpoczęła się wielka manifestacja, która zgromadziła około 100 tysięcy osób. Niezadowolony tłum ruszył pod siedzimy władz wojewódzkich oraz centralnych.

Do Poznania przybyli przedstawiciele Władz: Premier Rządu PRL Józef Cyrankiewicz oraz Wiceminister Obrony Narodowej gen. Stanisław Popławski. Generał Stanisław Popławski przejął dowodzenie.

Do akcji przeciw strajkującym robotnikom gen. Popławski wysłał funkcjonariuszy Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW), stacjonujących w Poznaniu, Milicji Obywatelskiej (MO), Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (UBP) oraz żołnierzy Wojska Polskiego (WP).

W wyniku pacyfikacji manifestantów zginęło 57 osób, a 800 zostało rannych. Wydarzenia przeszły do historii jako „Poznań 56”, „Wydarzenia Czerwcowe”, „Wydarzenia Poznańskie”.

Spółdzielczość jako sektor gospodarki uspołecznionej w Polsce Ludowej

Zofia Chyra-Rolicz, *chyrol@op.pl*, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Historii

W wystąpieniu przedstawiono funkcjonowanie spółdzielczości w centralnie planowanej gospodarce nakazowo-rozdzielczej, uznawanej jako sektor tzw. gospodarki uspołecznionej. Przedstawiono „wtapianie” tego ruchu gospodarczo - społecznego o długich tradycjach i osiągnięciach w kolejne narodowe plany rozwoju gospodarczo-społecznego oraz skutki tego, zarówno pozytywne jak i negatywne. Ukazano rolę spółdzielczości w tworzenie państwa socjalistycznego i społeczeństwa bezklasowego. Przedstawiono ingerencje aparatu państwowego w spółdzielczość oraz podejmowane kilkakrotnie reformy, próby powrotu do demokratycznego charakteru ruchu. Podjęto próbę oceny funkcjonowania spółdzielczości dla państwa socjalistycznego i obywateli – członków spółdzielni różnych typów. Obok pozytywnych aspektów rozwoju organizacyjnego spółdzielczości wystąpiły także negatywne aspekty powiązania jej z polityką PRL, co skutkowało utrwalaniem negatywnego wizerunku spółdzielni i jej kierownictwa. Doprowadziło to w latach 1989-1990 do głębokiej destrukcji struktur powojennej spółdzielczości, utraty znacznej części tworzonego latami majątku trwałego będącego, terenem żywiłowej prywatyzacji, znacznym zmarginalizowaniem roli pełnionej w gospodarce narodowej, ograniczeniem funkcji kulturalnych oraz bardzo trudnej jej odbudowy jako ruchu obywatelskiego, skierowanego na samopomoc. Przedstaowiono także zmiany zachodzące w formowaniu typu lidera społecznego, a raczej – urzędnika spółdzielczego, które dokonały się w tym okresie Wykorzystane zostaną materiały statystyczne, prasa i publicystyka spółdzielcza oraz opracowania przedmiotu.

Strajki i manifestacje w Polsce w 1988 r. w świetle prasy ogólnopolskiej

Arkadiusz Rzepkowski, a.rzepkowski@poczta.fm, Uniwersytet Łódzki, Katedra Historii Historiografii i Nauk Pomocniczych Historii

Celem tej pracy jest ustalenie, w jakim świetle przedstawiano w poszczególnych czasopismach o zasięgu ogólnopolskim strajki i manifestacje mające miejsce w 1988 r. na terenie Polski. Bazę źródłową tej pracy stanowią takie czasopisma jak: „Trybuna Ludu”, „Kurier Polski”, „Polityka”, „Ład”, „Tygodnik Powszechny”, „Przegląd Tygodniowy”, „Żołnierz Wolności”, „Odrodzenie”, „Konfrontacje”.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych sytuacja gospodarcza Polski była nadal zła. W okresie tym wciąż dochodziło do różnych form sprzeciwu społecznego (manifestacje, strajki, msze za ojczyznę, rozruchy uliczne). W lutym i marcu 1988 r. miały miejsce protesty studenckie. Były one pacyfikowane przez milicję. Na początku tego roku władze zdecydowały się na podwyżkę cen. 25 kwietnia doszło do strajku kierowców i tramwajarzy w Wojewódzkim Przedsiębiorstwie Komunikacyjnym w Bydgoszczy. Kolejnego dnia rozpoczął się strajk w Hucie im. Lenina w Krakowie, a 29 kwietnia wybuchł kolejny strajk w „Hucie Stalowa Wola”. Do protestów zakładów przemysłowych przyłączyły się wyższe uczelnie.

W sierpniu 1988 r. ruszyła nowa fala strajków. W odróżnieniu od strajków z wiosny tym razem wybuch niezadowolenia społecznego nie był zaskoczeniem dla działaczy opozycji demokratycznej. Strajkujący domagali się wprowadzenia pluralizmu związkowego, legalizacji „Solidarności”, możliwości zrzeszania się w różne światopoglądowe partie polityczne, legalizacji NZS.

W prasie ogólnopolskiej informowano o strajkach i manifestacjach. W „Trybunie Ludu” i „Kurierze Polskim” czy „Żołnierzu Wolności” krytykowano uczestników przerw w pracy i osoby biorące udział w manifestacjach. Wskazywano na szkodliwość strajków dla gospodarki kraju i ich negatywny wpływ na tempo reform ekonomicznych, wprowadzanych wówczas przez rząd Zbigniewa Messnera. Pozostałe czasopisma zwykle w sposób bardziej stonowany pisały o tych wydarzeniach.

Sytuacja artystów w PRL – założenia polskiej polityki kulturalnej w latach 1945-1989

Marta Seredyńska, ms.martaseredynska@gmail.com, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski

Polityka kulturalna od zawsze oddziaływała na rzeczywistość kulturową i polegała raczej na kształtowaniu warunków sprzyjających realizacji zakładanych wartości kulturowych. Przedmiotem polityki kulturalnej było w głównej mierze formowanie instytucjonalnego życia kulturalnego w kraju, a także kształtowanie celów i środków, zasad i warunków twórczości, obiegu i obecności oraz odbioru kultury w określonym społeczeństwie czy regionie. Mając na uwadze ideologiczne oddziaływanie sztuki, zasadą polityki kulturalnej uczyniono selektywne ideologicznie podejście do tradycji narodowej i sztuki światowej, reglamentację twórczości artystycznej podlegającej upowszechnianiu w rozbudowywanym przestrzennym układzie kultury. Partia stawiała twórczości artystycznej i działalności kulturalnej określone wymagania ideowe, aby utwory i dzieła sztuki rozwijały zainteresowania i upodobania publiczności w kierunku zgodnym z socjalistycznymi celami wychowawczymi partii. Zakładano także, że sztuka służąc sprawie narodu i postępu społecznego powinna towarzyszyć pracy osób budujących w Polsce socjalizm, prezentując wizję świata, w której dominuje twórczy wysiłek. W referacie przedstawiono założenia polityki kulturalnej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz konsekwencję jej funkcjonowania w możliwościach pracy artystów. Refleksji poddane zostały warunki pracy artystów oraz ich status w społeczeństwie. Jednocześnie zastanowiono się nad zmianami, które zachodziły w polityce kulturalnej w poszczególnych latach, biorąc pod uwagę okres 1945-1989.

Szkolnictwo mniejszości niemieckiej w Legnicy w latach 1951-1963 jako element polityki etnicznej „Polski Ludowej”

Andrzej Szczepański, andszcz@wp.pl doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, wykładowca na Wydziale Nauk Społecznych i Humanistycznych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy

Zasadniczym celem niniejszego wystąpienia jest podjęcie próby ukazania działalności szkolnictwa niemieckiego w Legnicy na tle realizowanej polityki etnicznej przez państwo polskie w latach 1944-1989. Usytuowanie problemu badawczego we wskazanej lokalizacji, nie było przypadkowe, ponieważ na Dolnym Śląsku do drugiej połowy lat pięćdziesiątych XX wieku zamieszkiwało najliczniejsze środowisko Niemców w Polsce, a Legnica stanowiła istotne skupisko tej mniejszości. Ponadto legnicka szkoła była, obok analogicznej placówki we Wrocławiu, jednym z dwóch najdłużej działających ośrodków z niemieckim językiem nauczania w Polsce Ludowej. W pierwszej części wystąpienia dokonano eksplanacji zagadnienia polityki etnicznej, następnie przedstawiono strukturę etniczną kraju po II wojnie światowej i scharakteryzowano działania podejmowane przez władze państwowe wobec mniejszości narodowych, w tym związane z realizacją polityki oświatowej. W trzecim fragmencie zaprezentowano społeczność Niemców po 1945 r., a w czwartym szkolnictwo mniejszości w Legnicy. Postawiono przy tym hipotezę badawczą, zgodnie z którą pomimo, że prowadzona w okresie Polski Ludowej polityka etniczna dążyła przede wszystkim do uzyskania homogeniczności narodowościowej kraju, to jednak w wybranych momentach dostrzega się liberalizację powyższego stanowiska i tolerowanie przez władze fragmentaryzacji etnicznej społeczeństwa. Prawidłowość ta dostrzegalna była również w przypadku polityki oświatowej państwa wobec mniejszości narodowych (stanowiącej immanentną część polityki etnicznej), obserwowaną na przykładzie szkolnictwa mniejszości niemieckiej w Legnicy po II wojnie światowej.

Tajni współpracownicy w sferze kultury Polski Ludowej

Stefan Pastuszewski, akant24@wp.pl, Towarzystwo Inicjatyw Kulturalnych, Bydgoszcz

Państwo o tendencjach totalitarnych, jakim była Polska Rzeczpospolita Ludowa, dążyło do sterowania wszystkimi dziedzinami życia. Chciało również – budując nowego człowieka – sprawować rząd dusz, który – jakby z natury – był domeną związków wyznaniowych, kultury i oświaty. Oświatę łatwo opanowano poprzez jej całkowite upaństwowienie. Trudniej było z związkami wyznaniowymi i kulturą. Ta druga sfera, to sfera wolności, a więc mimo dużego stopnia jej upaństwowienia, nie dała się łatwo sterować. Nasycono więc ją tajnymi współpracownikami UB i SB, którzy umożliwili sterowanie kadrami kultury, a przede wszystkim, jako agenci wpływu, oddziaływali na aktywność artystyczną i upowszechnieniową.

Z czasem władze PRL pozostawiły kulturę samą sobie, choć tajne służby pro forma, często dla uzasadnienia swego istnienia, rozbudowywały sieć TW, KO i KT, deprawując tym charaktery wielu twórców, łatwo podatnych na manipulację i zastraszenie.

Środowiska twórców i animatorów kultury w Polsce Ludowej należały do środowisk mniej uwikłanych w agenturalną zależność od tajnych służb, głównie z następujących powodów:

- dużego stopnia lojalności wobec władzy z racji absolutnej dominacji państwowego mecenatu nad kulturą i sztuką;
- pełnej kontroli i dużej sterowalności głównych instytucji kultury z racji prowadzenia przez instancje partyjne i zależne od niej organa administracji, odpowiedniej polityki kadrowej w sferze stanowisk kierowniczych (obligatoryjna przynależność do PZPR lub ewentualnie stronnictw sojusznicznych, spolegliwość wobec władzy nielicznych kierowników bezpartyjnych);
- „przezroczyści” środowiska z racji jego „plotkarskiego” charakteru i prowadzenia otwartego, salonowo-kawiarnianego trybu życia;

- poczucia wolności skłaniającego do unikania bezpośrednich zależności, a w szczególności unikania ulegania naciskom;
- poczucia wartości i wyższego niż przeciętny stopnia wykształcenia, co wzmacniało krytyczny stosunek do aparatu władzy;
- skazy zawiści i zazdrości zawodowej, skłaniającej do ochotniczego składania donosów instytucjom partyjnym i ewentualnie tajnym służbom;
- wyrazistej obecności ludzi kultury i sztuki w środowiskach lokalnych, które bardzo często interesowały się ponad miarę tymi ludźmi, przekazując opinii publicznej a tym samym „nadsluchującym” tajnym służbom choćby w formach plotek, różne informacje o nich.

Tygodniki lokalne PZPR, czyli to, co komunie wyszło w PRL-u

Jarosław Ważny, bosfor82@wp.pl, Wydział Dziennikarstwa Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski

Tygodniki lokalne PZPR, zwane też tygodnikami trzeciej siatki, są artefaktem po Polce Ludowej, który już za życia PRL-u dał się poznać jako coś, co władzy wyszło, trochę wbrew logice i na przekór trudnościom. Stworzone za pomocą jednej decyzji administracyjnej, tygodniki lokalne PZPR, w zdecydowanej większości przetrwały swoich protoplastów z Wydziału Prasy Radia i Telewizji i są do dziś jednymi z najlepiej sprzedających się tytułów lokalnych w kraju, o ile można dziś, w przypadku prasy drukowanej, mówić o dobrych wynikach finansowych i zadowalających nakładach.

Głównym momentem w historii tygodników lokalnych PZPR na którym autor skupi się w swoim wystąpieniu, będzie czas powołania do życia nowych tytułów dla nowo powołanych województw, po reformie administracyjnej z 1975 r. Tym, co autora interesuje najbardziej, jest odpowiedź na pytanie, skąd wziął się pomysł powołania ich do życia i kto za nim stał. Czy był to jeden człowiek, grupa ludzi, a może był on wypadkową współpracy władzy centralnej z powiatową i późniejszą wojewódzką? Pomysł stworzenia nowych tytułów prasy lokalnej pociągnął za sobą istotne zmiany w funkcjonowaniu mediów w całym kraju i dał początek nowym tytułom prasowym, które wpiszą się na stałe w mapę medialną Polski i na nowo zdefiniują jej medialny system. W swoim wystąpieniu autor przedstawi także słuchaczom uniwersalny model wydawniczy, za pomocą którego powoływano do życia każdy tytuł z grupy 21 nowych tygodników, niezależnie od województwa. Czym były tygodniki lokalne PZPR, czym są dziś, jak powstały, kto najbardziej przyczynił się do ich powołania, jak poradziły sobie w nowej Polsce.

Współzawodnictwo pracy wśród młodzieży wiejskiej województwa białostockiego w latach 1970-1980

Arkadiusz Gawroński, a_gawronski@o2.pl, Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych, Uniwersytet w Białymstoku

Jedną z cech szczególnych gospodarki socjalistycznej była jej praco-
chłonność, co uzależniło efekty gospodarcze od postaw i zaangażowania
ludzi. W pracy przyjęto tezę, że współzawodnictwo pracy jest formą
aktywizującą między innymi młodzież ze środowiska wiejskiego. Postawiono
pytanie o przyjmowane cele, metody i środki oraz o organizację współza-
wodnictwa pracy wśród młodzieży środowisk wiejskich. Zakresem obserwacji
objęto młodzież z terenu województwa białostockiego w latach 1970-1980.
Zauważono, że w literaturze przedmiotu wyżej wskazany problem badawczy
jest ukazany w stopniu niewystarczającym.

W pracy omówiono pola działalności objęte współzawodnictwem pracy,
zakładane cele gospodarcze jakie miało ono spełnić oraz wpływ na
środowiska młodzieży uczącej się i pracującej na wsi, młodych pracowników
rolnictwa, młodych rolników indywidualnych. Omówiono także rolę organi-
zacji młodzieżowych w kształtowaniu i podtrzymywaniu ruchu współzawod-
nictwa pracy. Ukazano wypracowane formy działania zachęcające do współ-
zawodnictwa – konkursy, Olimpiady, czyny, zobowiązania, a także wyróżniające
w środowisku młodzieżowym – nagrody, odznaczenia, tytuły Najlepszego
Pracownika i Kolegi czy Młodego Mistrza.

W wyniku przeprowadzonej analizy zauważono wpływ współzawodnictwa
pracy na podnoszenie wiedzy i kwalifikacji zawodowych młodych rolników
i osób pracujących w rolnictwie oraz ich przygotowania zawodowego,
zwłaszcza w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych. Stwierdzono potwier-
dzenie założenia, że współzawodnictwo pracy motywowało do działania
część młodzieży aktywnej zawodowo w rolnictwie. Podejmowano działania
mające dotrzeć do jak najszerszej grupy młodzieży. Należy podjąć dalsze
badania nad zasięgiem oddziaływania i odbiorem społecznym współ-
zawodnictwa prac w środowisku młodych rolników indywidualnych.

Indeks autorów

Brzustowski T.	19
Chyra-Rolicz Z.	11, 25
Ciach P.	16
Durys A.	22
Flisiak D.	12
Gawroński A.	32
Jańczuk L.	23
Kowalski J.	17
Kozieja S.	15
Listkiewicz A.	20
Pastuszewski S.	29
Rosół K.	18
Rzepakowski A.	26
Seredyńska M.	27
Szczepański A.	28
Ważny J.	31
Zdrójkowski D.	21
Zieliński A.	24